

Bezdětné ženy nezaměstnaností trpí zhruba stejně jako muži

O specifikách českého trhu práce hovoří **Dalibor Holý**, ředitel odboru statistiky trhu práce a rovných příležitostí. Poukazuje nejenom na tradiční rozdělení rolí v české domácnosti, ale také na genderové rozdělení studentů podle oborů, což má nakonec největší vliv na uplatnění žen na trhu práce.

Z dat Českého statistického úřadu vyplývá, že český trh práce je k ženám méně příznivý v odměňování, než je tomu ve většině evropských států.

Co je podle vašeho názoru tím hlavním důvodem?

Statisticky lze prokázat, že ženy jsou na trhu práce ve slabším postavení než muži, mají vyšší míru nezaměstnanosti a nižší průměrnou mzdu. Naše analýzy naznačují, že hlavní příčinou je nutnost žen sladit rodinný a pracovní život. Dochází u nich k přerušování kariéry v rámci rodičovské dovolené, což už v podstatě nikdy nedoženou. Bezdětné ženy trpí nezaměstnaností zhruba stejně jako muži. V pozadí tedy stojí širší kulturní a institucionální rámec péče o děti, tradiční rozdělení rolí v rodině a dlouhá doba, kdy jsou ženy s dětmi doma. S tím souvisí nedostatek mateřských škol, neflexibilita v nabídce pracovních míst, nemožnost pracovat na částečné úvazky nebo sdílet jedno místo dvěma osobami, nízká ochota zaměstnavatelů přizpůsobovat se potřebám zaměstnankyň s dětmi, například v úpravě pracovní doby. V evropském srovnání Česká republika opravdu pokulhává, ale třeba ve srovnání se Slovenskem jsme na tom lépe.

Bylo to tak vždy?

Genderová statistika se u nás, ale i v Evropské unii, rozvíjí teprve několik let, takže nemáme ještě dostatečně dlouhé časové řady, abych na toto dokázal odpovědět jednoznačně. Žádný trend k lepšímu se vysledovat nedá. Na rozdíl ve výdělcích mužů a žen působí navíc mnoho různých

„Zaměstnavatelé nejsou příliš ochotni se přizpůsobovat potřebám zaměstnankyň s dětmi, například v úpravě pracovní doby,“ říká **Dalibor Holý**.

faktorů a není možné říct ani to, že se nic neděje, pokud se nerovnost nezmenšuje. Možná jen dva faktory působí proti sobě a jejich vliv se vyrušil.

Nedochází v posledních letech přece jenom k příznivějšímu obratu například vlivem působení různých neziskových organizací?

Nevládky působí hlavně v tom, že se o některých věcech více mluví, což postupně mění vzorce chování ve společnosti. Je to jistě dobře, ale samy nemůžou nic vyřešit. Jejich vliv bych viděl například v tom, že se smýšlejí hranice mezi ženskými a mužskými povoláními. Už není pro chlapa ostuda pracovat jako ošetřovatel v nemocnici nebo sedět za přepážkou na poště. To za našeho dětství nebývalo. Na druhou stranu vývoj v celosvětové ekonomice směřuje ke stále tvrdší ekonomické konkurenci, k nárůstu rozdílů nejen ve výdělcích, což ženy poškozuje. Protože, jak již bylo řečeno, nepatří k těm nejsilnějším. A na tuhle hru mají neziskové organizace příliš nízké karty.

Ministerstvo školství začalo před časem prosazovat genderový přístup a vzdělávání v této oblasti se začalo prosazovat již na prvním stupni základní školy. Proč stále platí, že ženy inklinují k humanitním oborům, přestože pak mají problém nalézt uplatnění na trhu práce?

To je otázka za sto tisíc! Psychologové a sociologové se o to už dlouho přou, ale pokud vím, diskuse nevedla k závěru. Jedni tvrdí, že jde o vrozené zaměření dané už z dob, kdy muži osaměle lovili nebo si vyráběli oštěpy, zatímco ženy někde v jeskyni pečovaly o domácnost a musely se naučit v tlupě komunikovat. Říkají, že když dáte klukovi panenku, bude ji rozebírat na součástky, ale holčička si s autíčky bude hrát na rodinu. Druzí tvrdí, že jde čistě o vliv výchovy a vtisknutí kultury do dětské duše. Je fakt, že stále slyším věty jako: „Kluci nebrečí!“. A když chce dívka studovat techniku, tak je považovaná za „divnou“. Naše statistika potvrzuje, že rozdělení studentů podle pohlaví a oborů, které studují, je velice silné.

Jak si vysvětlujete fakt, že u konkrétních zaměstnání existují v České republice mezi kraji výrazné rozdíly v odměňování?

Musíme si uvědomit, že v tržním hospodářství, které u nás dnes převládá, výše platu nezávisí na zásluhách nebo prospěšnosti práce, ale čistě na zákonu nabídky a poptávky. Mzda je cenou pracovní síly a cenu určuje trh. Převís poptávky vede k nárůstu ceny – v tomto případě mzdy. Pokud tedy třeba v Praze budou zaměstnavatelé shánět instalatéry a lidí s odpovídající kvalifikací bude málo, musí jít nahoru s cenou. Poměr volných pracovních míst na jedné straně a volné pracovní síly na druhé

určuje výši mzdy v daném zaměstnání a na daném místě. A protože se lokální trhy práce liší, prohlubují se rozdíly ve mzdách.

Prokázalo poslední sčítání, že by se lidé za práci více stěhovali?

Výsledky sčítání jsme zatím neanalyzovali, ale údaje kontinuálního šetření na výběru domácností ukazují, že s pověstnou rigiditou našich pracovníků to není zdaleka tak zlé, jak říkají fámy. Především Češi jsou ochotní dojíždět do zaměstnání desítky kilometrů. Stěhování je už horší, brání mu různé překážky. Zařídít si novou domácnost něco stojí, a tak i rozdíl v příjmu rodiny musí být dostatečně velký, aby se to vyplatilo. Problém je v tom, že tam, kde je práce, jsou i drahé byty, naopak tam, kde je bydlení laciné, práce není. A protože máme tradičně dvoukariérovou rodinu, musí si na novém místě najít slušné zaměstnání oba partneři. Nemluvě o tom, že musíte také sehnat dětem školu, dobrého doktora atd.

Když pomíneme extrémně vysoké výdělky manažerů nadnárodních podniků, co je hlavním důvodem vyšších příjmů Pražanů téměř u všech profesí?

No, ono to zdaleka u všech profesí neplatí. Vysoký průměr Pražanů je daný hlavně odlišnou skladbou pracovních míst, dělají se tu práce kvalifikovanější, s vyšší přidanou hodnotou, a je tedy co rozdělovat. Bity jsou na tom profese, kde se odměňuje podle platových tabulek, které platí v celém státě stejně, jako třeba učitelé. Zatímco v Orlických horách je 20 tisíc hrubého velmi slušný výdělek, v Praze se za to při vysokých cenách bydlení i služeb dá stěží přežít.

Proč se neustále používá termín „hrubá mzda“, když každého zajímá čistý příjem?

Jestliže chceme srovnávat srovnatelné, třeba cenu za práci v různých zaměstnáních, pak nám nezbyvá nic jiného než sledovat mzdu hrubou před zdaněním. Protože každý člověk platí daně trochu jinak, jsou různé úlevy, záleží na počtu dětí, jestli má hypotéku, věnoval dar na humani-

Už není pro chlapa ostuda pracovat jako ošetřovatel v nemocnici nebo sedět za přepážkou na poště.

tární účely apod. Kolegové v šetření SILC sledují i celkové příjmy, včetně dávek nebo důchodů, ty se zjišťují za celou domácnost. Z těchto údajů se potom počítá třeba míra chudoby.

Z jakých zdrojů čerpá Český statistický úřad informace o výdělích v České republice?

V zásadě jsou dva základní zdroje: systém podnikových výkazů, kde se ptáme na vyplacené mzdové prostředky a počet zaměstnanců. Tento zdroj nám po propojení s administrativními údaji dává velmi přesnou průměrnou mzdu za republiku a v jednotlivých odvětvích. Druhým zdrojem jsou informační systémy, které sledují výdělky jednotlivých zaměstnanců včetně údajů o odpracované době a personálních údajů jako pohlaví, věk nebo stupeň dosaženého vzdělání. Ministerstvo financí pokrývá na stát napojenou platovou sféru a ministerstvo práce výběrový vzorek podniků ve mzdové sféře. Obě databáze se pro statistické účely sehrávají a poskytují detailní pohled na mzdy včetně distribucí nebo právě rozdílů ve výdělích mužů a žen.

Dalibor Holý

VZDĚLÁNÍ: Univerzita Karlova, obor učitelství matematika-občanská výchova; VŠE v Praze, specializované statistické studium. **PRAXE:** od roku 1996 v ČSÚ, nejprve jako analytik mzdové statistiky, od roku 2006 jako ředitel odboru statistiky zaměstnanosti a mezd, nyní jako ředitel odboru statistiky trhu práce a rovných příležitostí. **ZÁLIBY:** turistika, fotografování, hra na kytaru.

Jaký další zdroj by statistici uvítali?

Skvělé by bylo statisticky zpracovávat databázi individuálních údajů o výdělích, která vzniká na České správě sociálního zabezpečení tím, že si tam všichni platíme na důchod. Umožnilo by to přesnější pohled na regionální rozložení mezd, třeba průměrné mzdy za obce, protože každý záznam by měl být přiřaditelný podle adresy bydliště. Dnešní zdroje také nepoznají, když jeden zaměstnanec vydělává ve více podnicích, což by databáze České správy sociálního zabezpečení zjistila. Taková statistika by byla přesnější v sociálních pohledech. Zatím k těmto údajům přístup nemáme, ale jednání probíhají.

Kde lze hledat informace o příjmech živnostníků?

Živnostníci pracují sami na sebe. V teoretickém pohledu jsou poněkud mimo trh práce – nejsou přímo svázaní ani s poptávkovou stranou, vytvářením pracovních míst, ani s nabídkovou, nezaměstnaností. Jsou zaměstnavatelem i svým zaměstnancem. Ekvivalentem jejich mzdy je ta část peněz, které si z utrženého zisku nechávají pro vlastní potřebu. Kromě zmíněného šetření SILC na výběrovém vzorku domácností není statistika schopná jejich příjmy, resp. rozdělení jejich zisků podchycovat.